L'ACUSATIU PREPOSICIONAL EN CATALÀ: D'ON VENIM I CAP A ON ANEM?

DIFFERENTIAL OBJECT MARKING IN CATALAN: WHERE DO WE COME FROM AND WHERE DO WE GO TO?

Anna Pineda
Universitat de Barcelona
anna.pineda@ub.edu

Resum: En aquest treball analitzem l'acusatiu preposicional del català tant des del punt de vista de l'evolució diacrònica del fenomen com des de la perspectiva de l'abast que presenta en el conjunt dels dialectes catalans avui dia. Primer, a partir d'un exhaustiu estudi de corpus de la llengua antiga hem constatat que el fenomen ja existia en la llengua medieval (amb pronoms personals, noms propis i SN), de manera que, en aquest sentit, pot considerar-se un fenomen *genuí*. Ara bé, les dades diacròniques indiquen també diàfanament que a partir del segle XVI, quan la influència de l'espanyol esdevé una realitat cada cop més severa, el percentatge d'ús de la preposició *a* davant de CD augmenta exponencialment.

Si bé a inicis del segle XX la publicació de la normativa fabriana significà un abans i un després en l'aparició del fenomen en els textos escrits formals, el fet és que la comunitat catalanòfona no s'ha arribat a desprendre mai d'aquest recurs morfosintàctic, ans al contrari. Així ho confirmem a bastament a partir d'un estudi a gran escala sobre l'abast del fenomen en el conjunt dels dialectes catalans, basat en entrevistes individuals amb vora 400 parlants, que fan tasques tant de producció d'oracions com d'emissió de judicis de gramaticalitat.

Paraules clau: acusatiu preposicional; marcatge diferencial d'objecte; català; variació diacrònica; variació dialectal.

Caplletra 74 (Primavera, 2023), p. 149-182. ISSN 0214-8188, ISSN versió electrònica 2386-7159
Rebut: 28/2/2022. Acceptat: 16/5/2022. DOI: 10.7203/Caplletra.74.26040

Abstract: In this paper we analyse Differential Object Marking (DOM) in Catalan from both the point of view of its diachronic evolution and from the perspective of its current scope across Catalan dialects. First, our large-scale corpus study of Old Catalan shows that the phenomenon already existed in previous stages of the language (with personal pronouns, personal names, and NPs), so that in this sense, it can be considered a genuine phenomenon. However, diachronic data also indicate very clearly that from the 16th century onwards, when the influence of Spanish became increasingly strong, the percentage of use of the preposition *a* in front of DOs increased exponentially.

Although at the beginning of the 20th century the publication of the first Catalan prescriptive grammar was a turning point in the appearance of the phenomenon in formal written texts, the fact is that the Catalan-speaking community has never shed this morphosyntactic resource - quite the opposite. This is amply confirmed by a large-scale study on the scope of the phenomenon in all Catalan dialects, based on individual interviews with around 400 speakers, who were asked to carry out both a sentence production task and a grammaticality judgment task.

Key words: differential object marking; Catalan; diachronic variation; dialectal variation.

1. INTRODUCCIÓ

L'acusatiu preposicional, és a dir, l'ús d'una marca o preposició (*a* en la majoria de les llengües romàniques) per introduir determinats tipus de complement directe és un fenomen ben establert en moltes llengües del món, com ara l'hebreu, l'hindi o el turc, i també en diverses llengües i varietats romàniques, com l'espanyol, el sard o el romanès (on la preposició no és *a* sinó *pe* 'en'), entre moltes d'altres. En la bibliografia especialitzada, el fenomen s'anomena *marcatge diferencial d'objecte*, perquè consisteix en la introducció d'alguns objectes directes mitjançant l'ús d'una marca específica, diferencial. Aquesta marca s'ha identificat sovint amb una preposició (d'aquí que el fenomen també s'anomeni *acusatiu preposicional*) i, en el cas de les llengües romàniques i moltes d'altres, la marca és sovint coincident amb la que duen els objectes indirectes, és a dir, la de datiu. L'anomenem com l'anomenem, el fet és que constitueix un dels fenòmens que més interès ha suscitat i suscita encara en la lingüística, tant en els enfocaments més tradicionals com en els més teòrics (vegeu, per exemple, Rohlfs 1971, 1973; Bossong 1991, 1998; Pensado 1995; Torrego 1998; Aissen 2003; Laca 2006; Leonetti 2008; Iemmolo 2010; López 2012).

El marcatge diferencial d'objecte (d'ara endavant MDO) és un fenomen multicausal. A més, l'aparició de la marca en un objecte directe no és atzarosa, sinó que està condicionada per les característiques de l'element afectat, del verb i del conjunt de la construcció. Especialment, s'ha constatat que l'animacitat i la definitud de l'objecte directe són propietats que regulen l'aparició de l'MDO. En aquest sentit, s'estableixen dues escales que permeten marcar jerarquies entre els elements que més probablement presentaran la marca en les llengües del món (situats al capdamunt de les escales) i els elements per als quals la presència de la marca és menys probable (situats al capdavall de les escales).

(1) Escala d'animacitat:
humà > animat > inanimat
(2) Escala de definitud:
pronoms > noms propis > SN definits > SN indefinits específics > SN indefinits no específics (> SN escarits)
(Silverstein 1976; Keenan & Comrie 1977; Dixon 1979; Croft 1988; Aissen 2003)

2. L'ACUSATIU PREPOSICIONAL EN CATALÀ: INFLUÈNCIA DE L'ESPANYOL?

En la tradició lingüística catalana s'ha assumit que l'MDO és un fenomen bàsicament absent, restringit als elements situats al capdamunt de tot de les jerarquies que regulen aquest fenomen en les llengües del món (1)-(2), és a dir, els pronoms personals (3), i uns quants (pocs) casos més, com els de (4):

(3) T'estimo *a tu.*
(4) a. *A qui* ha vist?
b. Això afectarà *a molts*.
c. No he conegut *a ningú*.

Per a un repàs exhaustiu dels contextos en què la normativa catalana, des de Fabra (1918 [1933]) fins a la *GIEC* (2016), permet l'ús de la preposició *a* davant del complement directe, vg. Pineda (2021a: § 2). Més enllà del que estableix la gramàtica prescriptiva, ens interessa destacar el que ja assenyalà Sancho Cremades (2002: 1737) a la *Gramàtica del català contemporani*, i és que hi ha:

> una clara divergència entre el català parlat i el català escrit que atén a la normativa. En el català parlat arreu del domini lingüístic hi ha un ampli ús de la preposició *a* (i les formes *an, ana,*

> *amb*) davant dels objectes directes animats definits, tal com s'esdevé en castellà: *No he vist {a la Maria / als nois}*

Volem matisar que, de fet, la prescripció no s'allunya solament del que ocorre en el català parlat col·loquial o informal, sinó també del que ocorre en la llengua oral formal (discursos polítics, lliçons acadèmiques, comunicacions institucionals, mitjans de comunicació) i fins i tot en el català escrit, cosa especialment visible en l'era digital, quan molts textos (titulars de premsa, notícies, missatges institucionals o polítics a les xarxes, etc.) es fan públics sense que hi passi un corrector, o abans que hi pugui haver passat. Remetem els lectors al treball publicat per Pineda (2021a: § 2), en el qual es consignen nombrosos exemples extrets de tots aquests àmbits.

De fet, l'ús tan estès de l'MDO en català davant de noms propis (*He saludat a la Maria*) i de SN (*Han detingut a la presidenta*) ja es constata en algunes obres de Fabra, com la gramàtica del 1912 ([2005]: §122):

> […] en catalán se dice indistintamente *Hem vist la casa de ta germana* y *Hem vist ta germana*: el complemento directo ó pasivo es introducido en ambos casos sin el auxilio de la preposición *a* […] hase dado modernamente la preferencia á la construcción con *a*, llegando muchos escritores á dar al empleo de esta preposición la misma extensión que tiene en castellano. […] así, se oye á menudo *Coneixes a la meva filla?*, óyese también con igual frecuencia *Coneixes la meva filla?*

D'aquest fragment, i en concret d'expressions com *se dice indistintamente* o *con igual frecuencia*, es desprèn l'abast que tenia a començaments del segle XX l'acusatiu preposicional. De fet, com veurem a l'apartat 4, la publicació de la normativa fabriana (Fabra 1918 [1933]), que era molt restrictiva quant als casos d'MDO permesos, va significar un abans i un després en la freqüència d'aparició del fenomen en la llengua escrita.

Tradicionalment ha estat predominant la idea que l'ús de la preposició *a* davant del complement directe en català era simplement i únicament una interferència de l'espanyol i, per tant, un fenomen que calia defugir per assegurar un català més genuí. Certament, en la llengua veïna l'acusatiu preposicional fa segles que està molt estès (Pensado 1995; Company 2002; von Heusinger & Kaiser 2005; Laca 2006), i la pressió que l'espanyol exerceix sobre el català en diversos aspectes gramaticals és innegable. Tanmateix, una anàlisi acurada de la diacronia del català evidencia que l'MDO, aquesta eina gramatical generalment rebutjada per la normativa, és, almenys parcialment, un tret genuí de la nostra llengua. Ho veurem tot seguit.

3. QUÈ PASSAVA EN CATALÀ ANTIC?

Es documenta un ús notable de l'MDO, no solament amb pronoms personals (*a mi*) sinó també amb noms propis (*a Tirant*) i amb SN (*al rei*), en èpoques antigues, prèvies a l'inici de la pressió sociolingüística de l'espanyol, que comença a les darreries del XV i esdevé més intensa a partir del XVI. Entre els treballs que, tot i passar potser massa desapercebuts, constataren l'existència de l'acusatiu preposicional en la llengua antiga, cal destacar els estudis de Meier (1947, 1948), Perera (1986), Adell (1994) i Cabanes (1994, 1995), la major part dels quals se centren en el segle XV, l'època daurada de la llengua catalana antiga. De fet, tenint en compte estudis com aquests, fa trenta anys Salvador & Pérez Saldanya (1993: 60) ja advertien que:

> Si le catalan avait évolué, avant de subir la pression sociolinguistique du castillan, vers des solutions grammaticales déterminées qui sont nées pendant son époque de configuration comme langue, le fait de considérer le résultat comme un castillanisme deviendrait problématique […] quelques études récents […] invitent à être prudent en ce qui concerne la position de la grammaire normative sur le sujet.

Recentment, en el marc del projecte per a una *Gramàtica del català antic*, Pineda (en premsa) ha dut a terme un estudi exhaustiu sobre el sorgiment i l'extensió del fenomen en la llengua medieval, des dels primers textos (segles XII-XIII) fins al final del període (segle XVI), a partir de la lectura i anàlisi manual d'un corpus de 900 000 mots representatiu de la variació diacrònica, diatòpica, diafàsica i diastràtica de la llengua, basat en el *CICA* (*Corpus Informatitzat del Català Antic*).[1] Les principals conclusions d'aquest estudi, que ja s'han publicat de manera resumida en Pineda (2021a: § 2; 2021b: § 4) i que es presenten en detall en Pineda (en premsa), mostren que l'MDO apareixia de manera relativament notable en la llengua antiga amb noms propis (de persona i de divinitat) i amb SN humans definits, a més, és clar, dels pronoms personals. En els treballs citats el lector interessat hi trobarà també exemples abundants de tots aquests casos. A més, Pineda (en premsa) analitza també la variació existent en la llengua antiga segons l'àrea geogràfica (el valencià, en general, anava al capdavant) així com un seguit de factors verbals i oracionals (ordre de mots, dislocació, predicació secundària, construccions causatives…) que afavoreixen o dificulten l'aparició de l'MDO.

Aquí exposem només una taula que resumeix els resultats segons el tipus d'objecte directe i el segle:

1. La relació completa d'obres del corpus estudiades es pot consultar a Pineda (en premsa).

	XI-XII	XIII	XIV	XV	XVI
Pronoms personals forts	0 % (0/1)	7,2 % (6/83)	35,1 % (34/97)	62,1 % (36/58)	97,3 % (36/37)
Noms propis persona	-	12,1 % (17/140)	3,6 % (11/303)	12,8 % (23/180)	65,4 % (100/153)
SN definits humans	0 % (0/6)	0 % (0/471)	3,4 % (25/725)	9,9 % (58/586)	26,8 % (125/466)
SN indefinits humans	-	1,2 % (2/170)	2,6 % (5/191)	7,4 % (14/190)	11,8 % (18/153)
Noms propis divinitat	-	0 % (0/140)	0 % (0/29)	21,8 % (12/55)	92,6 % (25/27)
Relatius	-	3,3 % (1/30)	0 % (0/37)	9,6 % (4/53)	41,7 % (10/24)
Interrogatius	-	0 % (0/9)	0 % (0/6)	20 % (1/5)	75 % (3/4)
SN escarits [sing. i pl.]	-	0 % (0/96)	0 % (0/118)	0 % (0/70)	6,1 % (3/49)

Taula 1. Percentatge i nombre d'ocurrències totals d'MDO segons el tipus de CD al llarg dels segles del català antic (Pineda en premsa)

Aquest estat de coses condueix Pineda (en premsa, 2021a, 2021b) a concloure que l'acusatiu preposicional és un fenomen que, si més no parcialment, és *genuí* del català, en la mesura que ja existia en la llengua dels segles XIII, XIV i XV. Alhora, les dades mostren també de manera diàfana com, especialment a partir del XVI, s'esdevé un increment notabilíssim de l'ús de la preposició *a* davant del complement directe, degut molt segurament a la influència de l'espanyol, que s'inicià llavors amb la unió de la Corona d'Aragó amb la de Castella. Aquesta influència, doncs, fou més quantitativa que no pas qualitativa (és a dir, augmenta la freqüència del fenomen, però el fenomen ja existia en la llengua). En altres paraules, es pot considerar que el contacte amb l'espanyol suposà un catalitzador per a l'expansió de l'acusatiu preposicional en català. En aquest aspecte, és natural preguntar-se què hauria ocorregut si els esdeveniments sociopolítics haguessin estat diferents i el català no hagués passat a ser una llengua gradualment minoritzada. Encara que no puguem respondre directament aquesta pregunta, hem de tenir present que l'acusatiu preposicional és un fenomen existent en centenars de llengües del món, moltes i molt diverses, entre les quals s'hi inclou la família romànica; i hem de tenir present que els casos de retracció d'un fenomen morfosintàctic com aquest són molt escassos, mentre que el que és general és l'ampliació progressiva de contextos compatibles amb la preposició, seguint les escales d'animacitat i definitud reproduïdes a (1)-(2).

4. LA PRIMERA GRAMÀTICA NORMATIVA DEL CATALÀ, PUNT D'INFLEXIÓ

En l'apartat precedent hem explicat que l'acusatiu preposicional era un tret ja present en el català antic, significativament abans que la influència de l'espanyol fos una realitat. També s'ha evidenciat que justament a partir de finals del segle xv i començaments del xvi, quan la pressió sociolingüística externa comença a ser abassegadora, l'ús de la preposició *a* per introduir complements directes en català augmenta de manera molt notable. A més, sabem que aquest creixement progressiu continua indefectiblement en el període del català modern, és a dir, als segles xvii i xviii, com mostra un altre estudi de corpus, d'abast més reduït, elaborat per Pineda (2018, 2019) a partir de textos d'aquell període, ampliat posteriorment en Pineda (en preparació). En definitiva, al tombant de l'època moderna el fenomen de l'acusatiu preposicional esdevé un fenomen molt generalitzat en català, sobretot amb noms propis i amb SN definits (*He vist a la Laura / a la teva mare*).

Tanmateix, aquest tipus de casos no han estat mai acceptats en la llengua estàndard o normativa. Si bé la tradició prescriptiva catalana, des de Fabra (1918 [1933]) fins a la *GIEC* (2016), ha anat experimentant una lleu ampliació del ventall de contextos en què l'acusatiu preposicional es considera acceptable, el fet és que, essencialment, la normativa actual beu de les bases establertes per Fabra i no accepta, per tant, l'ús de la preposició *a* en exemples com els que comentem. No en va, la tasca fabriana aconseguí marcar un punt d'inflexió, un abans i un després, quant a aquest aspecte de la llengua.

En concret, en la gramàtica del 1918, que l'Institut d'Estudis Catalans adoptà com a normativa, Fabra considerava que la preposició *a* era obligatòria amb els complements directes que fossin pronoms personals, i afegia que podia emprar-se també davant de pronoms com *tothom, tots* i el relatiu *qual* (Fabra 1918 [1933]: § 112.I, 112.III). Alhora, també establia l'ús de la preposició amb estructures recíproques (*l'un a l'altre*) i construccions comparatives amb el verb elidit (*com el gat a la rata*), és a dir, estructures en què l'absència de la preposició podria provocar una ambigüitat entre la interpretació de subjecte i la d'objecte (Fabra 1918 [1933]: § 112.II). L'acusatiu preposicional, doncs, no era acceptat ni amb noms propis (*He vist a la Maria*) ni amb SN definits o indefinits (*Han saludat a la mare*, *Han suspès a un alumne que no havia estudiat*), independentment del fet que, com vèiem a l'apartat 2, Fabra no era gens aliè a l'extensió que tenia el fenomen entre els parlants. De fet, Fabra era fins i tot conscient de la dimensió panromànica i interlingüística del fenomen. Ho expressà quan, en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), presentà una esmena a la ponència de Costa i Llobera, en aquests termes (Fabra 1908 [2010]: 877):

> La preposició *a* ha d'emplearse devant dels pronoms personals tònics […] i en alguns altres casos. *No's pot considerar el seu ús en l'acusatiu com un castellanisme* [èmfasi nostre], sinó que'l castellà hi ha donat una major extensió que les altres llengües, ja que's troven aplicacions de la *a* en els dialectes d'Itàlia com el sicilià, calabrès i romà; se trova aplicat en la Engadina y en el llenguatge rumanès parlat en les boques del Danubi.

Vegem, però, quins efectes tingué la tasca normativitzadora fabriana en els textos escrits.

4.1 Estudi de corpus del català modern

Ens interessa mostrar quin era exactament l'escenari sobre el qual la normativa de Fabra, a principis del segle XX, va procurar incidir. És així com podrem evidenciar el grau d'èxit que tingué aquella intervenció. Amb aquest objectiu, hem dut a terme un estudi de corpus que fotografia l'estat de la llengua catalana en aquella època, gràcies a les dades del *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Concretament, hem analitzat un període del darrer quart del segle XIX (1874-1880); un període del primer quart del segle XX (1912-1918), just abans de la publicació de la primera gramàtica normativa de Fabra, que aparegué el 1918, i, finalment, un període del segon quart del segle XX (1928-1934), més d'una dècada després de la publicació de la gramàtica.

4.2 Descripció de l'estudi i metodologia

Per fer l'estudi de corpus sobre el català dels segles XIX i XX ens hem basat en les dades del *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* (*CTILC*) dels tres períodes esmentats (1874-1880, 1912-1918 i 1928-1934), de tots els dialectes i amb els textos corresponents als gèneres textuals de narrativa, teatre, premsa/publicacions periòdiques i correspondència.[2] En concret, ateses les àmplies possibilitats de la interfície de cerca d'aquest corpus, i concretament gràcies a l'eina que permet cercar un lema en concret, s'han analitzat, del conjunt d'aquests textos, totes les ocurrències amb complements directes humans i animats[3] d'un conjunt de verbs seleccionats per la seva tendència a combinar-se amb complements directes amb aquests referents, que són els casos en

2. La llista íntegra d'obres del corpus estudiades es pot consultar a Pineda (en preparació).
3. Uns pocs objectes inanimats també presenten acusatiu preposicional (vg. Pineda en preparació).

què esperem poder trobar la preposició —tot i així, les cerques han produït també desenes o, en alguns casos, centenars de resultats d'aquests verbs amb complements directes no referits a persones (*estimar la terra, matar la gana, veure el mar*, etc.), que s'han descartat. En total, s'han obtingut i analitzat un total de 2 704 ocurrències a partir dels verbs següents (indiquem entre parèntesis el nombre d'ocurrències analitzades en cada cas): *acompanyar* (130), *acusar* (21), *adorar* (23), *castigar* (17), *conèixer* (362), *convidar* (51), *estimar* (290), *insultar* (26), *matar* (210), *saludar* (123), *veure* (1.366) i *visitar* (85), en qualsevol forma verbal.

Pel que fa al nombre d'exemples per a cadascun dels períodes analitzats, d'una banda tenim un equilibri entre els dos primers (1874-1880 i 1912-1918), fet que ens facilita l'establiment de comparacions interessants; de l'altra, disposem de gairebé el triple d'ocurrències per al darrer període estudiat (1928-1924), situació que, a més de fornir una base empírica amplíssima per a les generalitzacions proposades, també legitima la comparació entre aquest període i els altres dos junts —aquests dos, com veurem, sovint presenten un comportament unitari , ja que corresponen als anys previs a la publicació de la gramàtica normativa.

	segle xix 1874-1880	segle xx (1) 1912-1918	segle xx (2) 1928-1934	Total
CD analitzats	566	573	1 565	2 704

Taula 2. Total d'ocurrències de CD humans i animats segons el període

Com avançàvem, la cerca s'ha fet en quatre tipus de textos, dos de literaris (narrativa i teatre) i dos de no literaris (correspondència i premsa). Amb la inclusió de la dramatúrgia i el gènere epistolar preteníem que quedessin també representats uns gèneres sovint més acostats a l'oralitat i la col·loquialitat. Amb tot, la gran majoria de les ocurrències obtingudes en les cerques provenen de textos narratius. A molta distància, hi trobem un nombre relativament elevat d'ocurrències del gènere teatral. Són encara més escasses les procedents de publicacions periòdiques; i finalment les del gènere epistolar són del tot testimonials:

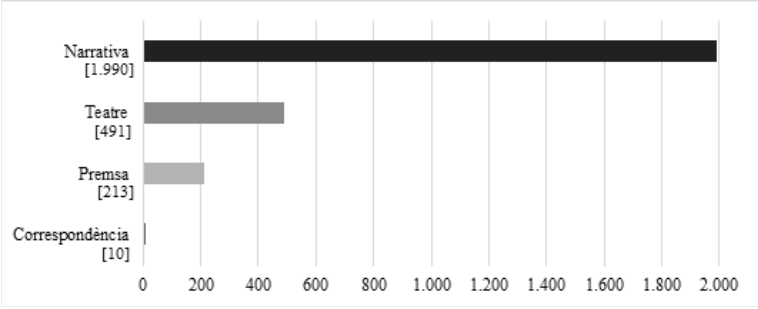

Gràfic 1. Ocurrències de CD humans i animats analitzades segons la tipologia textual

Això es deu a la composició interna del corpus, que té una proporció de textos desigual de les diferents tipologies:[4]

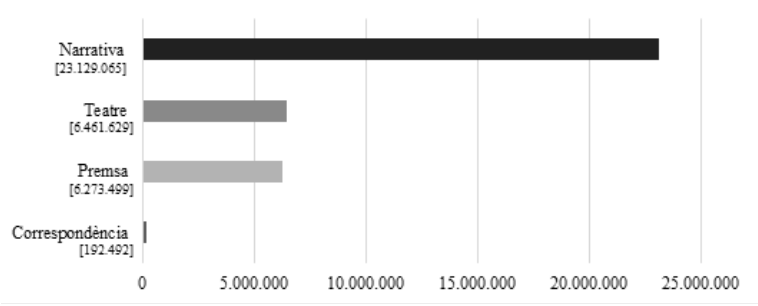

Gràfic 2. Distribució de tipologies textuals al *CTILC* (en nombre de mots)

També es deu a la composició interna no proporcional del corpus el fet que la gran majoria dels exemples que hem obtingut corresponen al dialecte central, si bé també n'hem extret algunes ocurrències del valencià, el baleàric i el nord-occidental (però ni una de sola per al septentrional o l'alguerès):

4. El nostre gràfic inclou només les tipologies textuals que hem seleccionat en les cerques (el *CTILC* conté textos d'altres tipus, també). Tots els gràfics que presentem s'han elaborat a partir de les dades de l'apartat *Dades numèriques* del web del *CTILC*: <https://ctilc.iec.cat/scripts/CTILCQDadesNum.asp>.

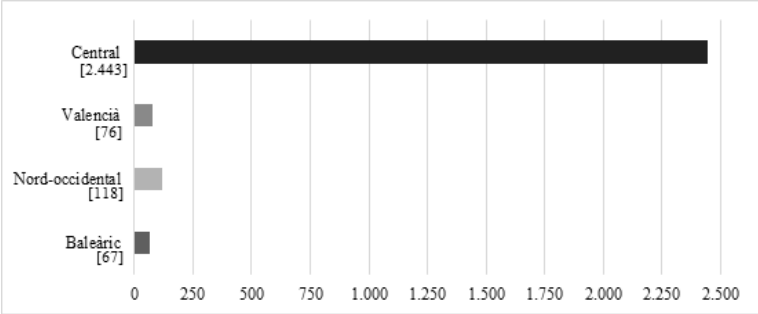

Gràfic 3. Ocurrències de CD humans i animats analitzades segons el dialecte

De nou, això té una relació directa amb la proporció de textos que inclou el corpus per cada dialecte:

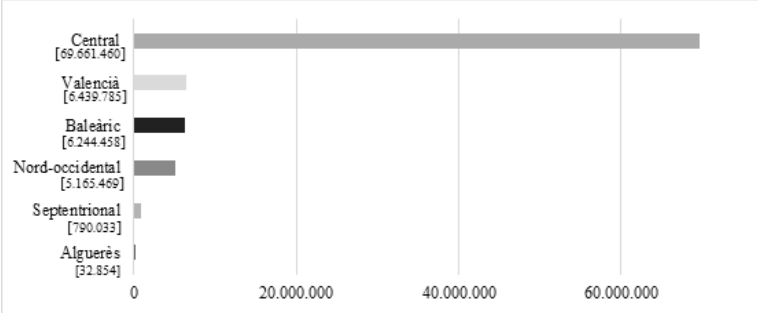

Gràfic 4. Distribució de dialectes al *CTILC* (en nombre de mots)

Per tant, a l'hora d'extreure conclusions sobre els paràmetres dialectals i de tipologia textual cal tenir present que les generalitzacions referides al català central i al gènere narratiu es basen en un gruix de dades molt major que en la resta de casos.

4.3 Resultats i discussió

Dit això, per analitzar les diferències dialectals en aquest període de la història del català, ens centrarem en la incidència de l'acusatiu preposicional amb noms propis (taula 3) i amb SN definits humans (taula 4):

***a* + nom propi**	Central	Valencià	Nord-occidental	Balear	Mitjana del període
Segle XIX 1874-1880	89,1 % (73/82)	100 % (2/2)	---	---	89,2 % (75/84)
Segle XX (1) 1912-1918	62,5 % (60/96)	100 % (1/1)	100 % (13/13)	62,5 % (5/8)	66,9 % (79/118)
Segle XX (2) 1928-1934	10,2 % (43/421)	91,7 % (11/12)	21,4 % (3/14)	0 % (0/12)	12,4 % (57/459)

Taula 3. Aparició de la preposició amb noms propis segons el període i el dialecte

***a* + SN definit**	Central	Valencià	Nord-occidental	Balear	Mitjana del període
Segle XIX 1874-1880	70,5 % (208/295)	100 % (2/2)	---	0 % (0/1)	70,7 % (210/297)
Segle XX (1) 1912-1918	53 % (115/217)	90,9 % (10/11)	64,9 % (24/37)	50 % (5/10)	56 % (154/275)
Segle XX (2) 1928-1934	6,7 % (40/597)	78,3 % (18/23)	16,1 % (2/17)	26,3 % (5/19)	9,9 % (65/656)

Taula 4. Aparició de la preposició amb SN definits humans segons el període i el dialecte

D'entrada, si ens fixem en els dos primers períodes, previs a la publicació de la gramàtica de Fabra (1918) i, per tant, amb un ús lliure de prescripció quant a l'acusatiu preposicional, les dades mostren que el valencià és el dialecte capdavanter, seguit del central i del nord-occidental. A l'altre extrem del contínuum hi trobem el balear, on el fenomen és més escàs —cal tenir present, però, que el nombre total d'ocurrències per a aquesta varietat és molt baix. Es tracta d'una situació paral·lela a la que s'observa per al català antic (Pineda en premsa). El panorama que acabem de dibuixar coincideix, a més, amb el retrat dialectal del fenomen que feia, a principis del segle XX, Alcover (1903: 503-504), així com amb el que presentarem a l'apartat 5 amb els resultats d'un estudi recent amb vora 400 catalanoparlants entrevistats:

> Vetaqui com se troben les diferents regions catalanes respecte d'aqueix punt:
>
> Catalunya: Els escriptors, quant no's recorden de la gramática castellana, quant se deixen dur de l'instint de la llengua, no hi posen a a l'acusatiu. Fora d'aqueys casos n'hi solen posar. El poble a voltes n'hi posa y a voltes no.
>
> Rosselló: no n'hi solen posar escriptors ni poble perque allá es la francesa l'influència que senten, y el francés no n'hi posa.
>
> Valencia: com la castellanisació hi es més fonda, son ben clares les voltes qu'escriptors ni poble observen la retgla de no posar la preposició a a l'acusatiu.
>
> Balears: es allá ont s'observa millor, sobre tot a Mallorca, aqueixa retgla. A Mallorca parlant familiarment no hi faltam may, ni'ls més acastellanats. Una cosa hi ha que notar: Mallorca establí fa temps la norma de posar la preposició *a*, tant si es nom de persona com de

> cosa inanimada, sempre y tan sols quant, per donar més forsa a l'espressió, després de posar el pronom personal, espressam el meteix nom. Posarem un parell d'eczemples: […] *Ja l'avisarás a n-en juan que no hu fassa a n-això* […].

Pel que fa al darrer període estudiat (1928-1934), anys després de la publicació de la gramàtica normativa de Fabra (1918), al primer cop d'ull sembla que les dades denotin que en aquella època hi havia una diferència clara quant al grau de penetració de la norma entre els diferents dialectes, especialment si posem en contrast el català central i el valencià. Tanmateix, si fem entrar en joc les tipologies textuals, ens adonarem que convé matisar aquesta afirmació. Dels 11 noms propis que presenten *a* en valencià en aquell període (taula 3), 7 corresponen al gènere teatral, que es caracteritza per un llenguatge molt més proper a la col·loquialitat. En canvi, en el cas del català central, dels 43 noms propis introduïts per *a* (taula 3), la majoria, 24, pertanyen, justament, al gènere narratiu, per al qual hom esperaria un seguiment més estricte de la normativa. Ho podem veure a la taula 5:

***a* + nom propi**		Central	Valencià
Segle xx (2) 1928-1934	Teatre	9	7
	Narrativa	24	4
	Premsa	9	0
	Correspondència	1	---

Taula 5. Distribució de les ocurrències de *a* + nom propi en central per al període 1928-1934

Pel que fa als SN definits humans amb *a* (taula 4), tant en valencià com en central trobem un major equilibri entre les ocurrències procedents de textos narratius i teatrals. Ho reflecteix la taula 6:

***a* + SN definit**		Central	Valencià
Segle xx (2) 1928-1934	Teatre	15	10
	Narrativa	16	9
	Premsa	9	0

Taula 6. Distribució de les ocurrències de *a* + SN definit humà en central i en valencià per al període 1928-1934

Per entendre més bé les dades, és rellevant que ens fixem en el tipus concret d'obres narratives i teatrals d'un dialecte i de l'altre d'aquell període, 1928-1934. En el cas del valencià, les ocurrències de noms propis i SN definits amb *a* de textos teatrals provenen de mitja dotzena d'obres, d'autors diferents (com ara *¡Grogui!… ¡Grogui!…*

d'Alfred Sendín o *¡Un entropesó cuansevol pega en la vida!* de Leopoldo G. Blat i Fernando Muñoz Tende), mentre que les ocurrències de noms propis i definits amb *a* de narrativa són totes d'una mateixa obra, *Contes per a infants de Joaquim Reig* (163), que és l'únic text disponible d'aquest gènere en aquest dialecte per al període en qüestió. Aquesta limitació del corpus podria explicar, *a priori*, que hi hagi proporcionalment poques ocurrències (5) d'acusatiu preposicional en la narrativa valenciana del període.

(5) a. Com que varen convidar *als amics* (narrativa, valencià, 1930)
b. tornava de visitar *al Rei.* (narrativa, valencià, 1930)
c. esperava vore *a la bruixa* (narrativa, valencià, 1930)

La situació és diferent en el cas del català central, dialecte per al qual el corpus disposa d'un ventall molt més ampli d'obres, essent les narratives, com ja hem vist, les obres proporcionalment més representades. Així, entre les ocurrències de noms propis i SN definits amb acusatiu preposicional de textos teatrals destaquen les procedents d'obres de Josep M. de Sagarra (*L'hostal de la Glòria, El cafè de la Marina* o *La filla del Carmesí*) (6a,b) i de Prudenci Bertrana (*Josep II, rei* o *El fantasma de Montcorb*) (6c), si bé també n'hi ha d'altres dramaturgs. Pel que fa a les ocurrències de narrativa, provenen majoritàriament de la *Vida de Manolo* de Josep Pla (7a-c), encara que en trobem igualment alguns exemples de diversos altres autors, com Salvador Espriu (*Laia*) (7d,e) o Francesc Pineda i Verdaguer (*L'espasa trencada*) (7f,g). Així, el fet que en català central les ocurrències de *a* + nom propi siguin més abundants en el cas de la narrativa no és tan sorprenent, perquè aquest tipus de textos, per a aquest dialecte, són proporcionalment més abundants, com ja vèiem en els gràfics inicials.

(6) a. I ella no ha vist *al nuvi*? (teatre, central, 1931)
b. I convido *a la parella*, i els poso el plat a les mans (teatre, central, 1931)
c. Jo, sense conèixer *als amos* ja els duc estimació (teatre, central, 1930)
(7) a. altres vegades saludava *a la gent* (narrativa, central, 1928)
b. Coneixíem *a les cortisanes* més importants i els hi fèiem unes barretades que (narrativa, central, 1928)
c. vaig conèixer *a En Santiago Rossinyol* (narrativa, central, 1928)
d. Massa cega. Creia estimar *a l'home* i s'estimava a ella mateixa. (narrativa, central, 1932)
e. Perquè ell coneixia *a Laia* de petita. (narrativa, central, 1932)
f. Hom saluda *a Jofre* alegrament. (narrativa, central, 1930)
g. Jofre acompanya *a Otger Cardús* a la tenda (narrativa, central, 1930)

Per acabar, fixem-nos ara en la distribució de l'acusatiu preposicional segons el gènere textual, tant amb noms propis (taula 7) com amb SN definits humans (taula

8) —no ens referirem a les dades del gènere epistolar, perquè són tan minses que no ens permeten extreure cap conclusió sòlida.

***a* + nom propi**	Narrativa	Teatre	Premsa	Correspondència	Mitjana del període
segle XIX 1874-1880	92,3 % (48/52)	82,8 % (24/29)	100 % (3/3)	---	89,2 % (75/84)
segle XX (1) 1912-1918	57,4 % (39/68)	87,5 % (35/40)	37,5 % (3/8)	100 % (2/2)	66,9 % (79/118)
segle XX (2) 1928-1934	8,5 % (29/341)	19,5 % (16/82)	31,4 % (11/35)	100 % (1/1)	12,4 % (57/459)

Taula 7. Aparició de la preposició amb noms propis segons el període i la tipologia textual

***a* + SN definit**	Narrativa	Teatre	Premsa	Correspondència	Mitjana del període
segle XIX 1874-1880	71,5 % (176/246)	63,9 % (23/36)	69,2 % (9/13)	100 % (1/1)	70,7 % (210/297)
segle XX (1) 1912-1918	50,9 % (88/173)	60 % (42/70)	76,7 % (23/30)	50 % (1/2)	56 % (154/275)
segle XX (2) 1928-1934	5,3 % (26/491)	25,3 % (25/99)	21,2 % (14/66)	---	9,9 % (65/656)

Taula 8. Aparició de la preposició amb SN definits humans segons el període i la tipologia textual

En totes dues taules constatem que, amb el pas del temps, es produeix un descens gradual de l'acusatiu preposicional en la narrativa i, en general, també en la dramatúrgia i les publicacions periòdiques.[5] A més, aquestes dades de tipologies textuals ens permeten precisar que aquesta reducció arriba, en el cas dels textos narratius, a la mínima expressió. En canvi, en les obres teatrals, normalment més properes a la col·loquialitat, el fenomen persisteix força més, i el mateix ocorre en les publicacions periòdiques. Així doncs, constatem que la penetració de la normativa no és la mateixa en l'àmbit dels escriptors que en el dels periodistes; a més, diversos usos de l'acusatiu preposicional de la premsa corresponen a passatges particulars, com ara entrevistes, cartes al director o fins i tot fragments publicitaris, on no és tampoc estrany que es

5. El lleuger ascens de l'ús de *a* amb noms propis en el teatre al període 1912-1918 s'explica en bona mesura per diversos casos de complements directes dislocats, amb els quals l'acusatiu preposicional és especialment preponderant (Solà 1994: 167; Escandell-Vidal 2007). Semblantment, el repunt que s'observa en aquest mateix període amb els definits en les publicacions periòdiques s'explica per una certa abundància de casos amb *tots* i *tothom*, inclosos en la categoria de SN definits (amb caràcter pronominal), i que d'acord amb Fabra (1918 [1933]: § 112.III) admetien la preposició.

produeixi una aproximació a la llengua del carrer. En definitiva, el grau de planificació dels textos és un factor rellevant.

En un pla general, les dades presentades s'inscriuen en un escenari general de reducció de la presència d'MDO en els textos escrits. A finals del XIX (1974-1880) la presència del fenomen amb noms propis és molt generalitzada, i amb definits també és molt abundant. En el primer període estudiat del XX (1912-1918), s'observa una reculada important, atribuïble al fet que la tasca prescriptiva de Fabra ja s'havia començat a difondre, encara que la gramàtica normativa no es publicaria fins al 1918. De fet, justament, moltes ocurrències sense preposició d'aquella època les trobem en obres escrites per autors de l'òrbita de Fabra o de l'Institut d'Estudis Catalans, i per tant coneixedors, de ben segur, de la gramàtica del 1912, per exemple —a aquesta qüestió hi tornarem tot seguit. Finalment, en el segon període estudiat del segle XX (1928-1934), el fenomen es redueix dràsticament. Els resultats de l'estudi de corpus indiquen fefaentment que és en aquest darrer període (1928-1934) quan es produeix un canvi molt substancial, de resultes de la difusió de la nova normativa, que restringia explícitament l'ús de l'acusatiu preposicional a uns pocs contextos. En estudiar els textos d'aquest període, posteriors a la publicació de la primera gramàtica normativa, constatem que els efectes d'aquesta prescripció es fan extremadament evidents, i l'ús en textos escrits d'estructures com *He vist a la Maria* o *He saludat a la noia* cau en picat.

De fet, com avançàvem, constatem també una certa davallada de la freqüència d'ús del fenomen fins i tot en el període anterior, 1912-1918. Per entendre aquest fet, convé recordar que l'any 1912 Fabra ja havia publicat una gramàtica catalana i ja aleshores la influència de la seva tasca era ben perceptible en alguns autors que, per una raó o una altra, li eren propers. De fet, en aquella gramàtica, Fabra (1912 [2005]: § 122) ja establia que, malgrat la tendència que s'observava en el català del moment, la norma general havia de ser l'absència de la preposició davant del complement directe, llevat de quan era un pronom personal, en el cas de construccions recíproques i «en aquellos casos en que su omisión podría dar lugar a confusiones (Ej.: *A qui ha vist en Miquel?*)».

Així doncs, les dades del nostre estudi de corpus sobre el català contemporani evidencien que en el període 1928-1934 l'acusatiu preposicional esdevé residual, i que ja en el període 1912-1918 havia començat a reduir-se. En canvi, les dades de finals del segle XIX, corresponents al 1874-1880 (és a dir, molt abans dels treballs fabrians), reflecteixen un estat de coses totalment diferent, amb una situació general de proliferació de l'acusatiu preposicional amb noms propis i sintagmes nominals definits, entre altres tipus de complement directe. Es tracta, de fet, de la situació heretada directament del període del català modern (segles XVII-XVIII), en què el fenomen s'havia sistematitzat

seguint el camí iniciat en català antic, sobretot i amb molta més força en l'etapa final d'aquell període, al segle XVI, coincidint amb l'inici de la pressió sociolingüística del castellà, com apunten els treballs de Pineda (en preparació, en premsa, 2021a, 2021b, 2019, 2018) sobre aquests períodes.

En definitiva, constatem que la publicació de la gramàtica normativa (Fabra 1918 [1933]) significà un abans i un després en l'aparició del fenomen en els textos escrits que es publicaven: a tall d'exemple, si fem la mitjana de tots els dialectes i tipologies textuals, l'acusatiu preposicional passà d'aparèixer amb vora un 90 % dels noms propis abans del 1918, a aparèixer amb poc més d'un 10 % dels noms propis just després de la publicació de la primera gramàtica normativa i l'inici de la construcció de l'estàndard català. Aquella intervenció normativa fou un èxit i la progressió vers l'eliminació del fenomen en els textos escrits i publicats (amb consciència normativa, o bé revisats), és a dir, llibres, publicacions periòdiques, etc., ha arribat fins als nostres dies i exemplifica, sens dubte, l'eficàcia de la mesura.

Ara bé, atès el grau de generalització que havia arribat a assolir el fenomen abans de la intervenció normativa, és lícit preguntar-se si s'ha aconseguit realment fer-lo revertir en el conjunt de la llengua. Ens n'ocupem seguidament.

5. L'ACUSATIU PREPOSICIONAL EN EL CATALÀ ACTUAL

Si ens traslladem ara al català d'avui dia, no és difícil adonar-se que la regressió de l'acusatiu preposicional promoguda per la gramàtica prescriptiva fabriana sembla que triomfà sobretot en els usos escrits formals (sovint, textos que són corregits). En canvi, en els àmbits familiars i col·loquials, així com en els usos formals *menys filtrats* (discursos polítics, debats acadèmics, lliçons universitàries, titulars i articles de la premsa digital, publicitat, etc.) l'acusatiu preposicional ha continuat tenint una presència molt abundant quan el CD és un nom propi o un SN (definit o indefinit) amb un referent humà, fins avui.

D'exemples orals i escrits de l'acusatiu preposicional, extrets de contextos acadèmics, de la premsa digital, de les comunicacions institucionals a les xarxes socials, de l'àmbit de la publicitat, etc., el lector en trobarà en abundància en els treballs de Pineda (2021a, 2021b). Tanmateix, més enllà de la imatge impressionística que hom pot obtenir a partir d'un reguitzell ben llarg d'exemples obtinguts al llarg dels darrers anys, era indispensable dur a terme un estudi dialectal a gran escala, per poder determinar amb precisió el grau d'extensió de construccions com *He vist a la teva mare* o *Han criticat a la Maria* en el conjunt del territori lingüístic.

5.1 Estudi dialectal a gran escala: quina és la situació actual?

Presentem les dades d'un macroestudi dialectal dut a terme amb parlants (que tenen el català com a llengua materna) de tots els dialectes (central, valencià, nord-occidental, balear, alguerès i rossellonès). S'han entrevistat, de moment, 383 persones, a través de videoconferències o, en alguns casos, entrevistes presencials, d'uns 20 minuts de durada cadascuna. Detallem a continuació el nombre de parlants per dialecte:

Central	**133**	38	Barcelona i àrea metropolitana
		95	Resta
Balear	**56**	33	Mallorquí
		10	Menorquí
		13	Eivissenc-Formenterer
Nord-occidental	**106**	52	General
		35	Tortosí
		19	Pallarès i ribagorçà
Valencià	**54**		
Alguerès	**10**		
Rossellonès	**24**		

Taula 9. Distribució dialectal dels 383 parlants entrevistats

Pel que fa als subdialectes, només mostra un comportament particular el tortosí, que en línies generals s'alinea molt més amb el valencià que no pas amb el nord-occidental, en aquest aspecte. És per això que, a l'hora de presentar les dades, farem la distinció dels sis grans dialectes de la primera columna, però distingint el tortosí de la resta del nord-occidental. No farem cap altra distinció subdialectal, per tal com no s'han detectat diferències notables ni rellevants entre, per exemple, els parlants nord-occidentals del Pallars i els de la Plana de Lleida, ni entre els de Barcelona i els d'un poble d'Osona o de Girona, per exemple.

El perfil dels entrevistats incloïa tant homes com dones, d'entre 18 i 88 anys, amb un equilibri de sexe i edat per a cada dialecte. La gran majoria eren persones amb estudis superiors (vora una cinquantena eren col·legues filòlegs i lingüistes, als quals se'ls va demanar que responguessin no pas sobre la base normativa, sinó sobre la base de la llengua que empraven en el seu dia a dia). Dels centenars de persones entrevistades, només se'n van descartar tres, que, sense tenir una professió directament relacionada amb la llengua catalana, verbalitzaven des de l'inici que d'acord amb la normativa el complement directe no es podia introduir mai amb preposició i que n'eren molt conscients i ho aplicaven intencionadament de manera absolutament

sistemàtica.[6] Així doncs, el nombre total d'entrevistats que s'han tingut en compte per mostrar els resultats de la tasca de producció és de 380. Quant a tasca d'emissió de judicis d'acceptabilitat, només un dels tres parlants esmentats anterior ha estat descartat també d'aquesta segona part, per tal com explicitava constantment el que dictava la norma i rebutjava fins i tot exemples inclosos en la *GIEC* (2016).

Un altre aspecte fonamental en la selecció dels entrevistats té a veure amb el requeriment que fossin no solament parlants nadius de català, sinó que empressin aquesta llengua habitualment en la major part d'àmbits de la seva vida (família, amics, entorn laboral, etc.). És a dir, ens vam assegurar que els informants, que per definició eren bilingües amb el castellà, tinguessin un perfil de bilingües dominants del català (per oposició a les altres opcions possibles en situacions de contacte, és a dir, bilingües equilibrats, que significa que fan servir en la mateixa mesura una llengua i l'altra, i bilingües dominants en castellà, que significa que empren majoritàriament el castellà). Aquest requisit, però, no es podia complir en el cas del rossellonès i l'alguerès, en què per les condicions sociolingüístiques la vida quotidiana i pública es desenvolupa molt majoritàriament en francès i italià, respectivament. En aquests casos, però, ens hem assegurat que els parlants entrevistats tinguessin el català com a llengua transmesa per algun membre de la família, i no tan sols estudiada fora de casa.

5.2 Descripció de l'estudi i metodologia

En les entrevistes, els parlants executaven dues tasques. La primera, de producció lingüística, a partir de més d'una quarantena de diapositives que contenien un subjecte, un verb en infinitiu i un complement directe, com la de la imatge:

6. En aquests casos comptàvem amb diversos altres parlants de la mateixa població o comarca, que en cap cas feien una omissió absolutament generalitzada de la preposició. Els tres casos de parlants descartats de la tasca de producció d'oracions eren: (i) un parlant de català central que no produïa cap frase amb MDO davant de nom propi i de SN definit, però que, un cop completades aquestes parts de la tasca, produí de manera espontània frases com *El director ha expulsat a l'alumne* (en la part de producció, quan tocava produir una oració amb un SN indefinit, el parlant es va confondre i va fer ús d'un definit, i va aflorar l'ús de la preposició) i *He vist a[n] en Pep* (en la part d'acceptabilitat de judicis, el parlant va fer una reflexió en veu alta i va afirmar que ell diria això sempre d'aquesta manera); (ii) una parlant algueresa, professora retirada d'italià, que des de l'inici de la tasca verbalitzà la normativa italiana sobre l'absència de preposició davant del CD i explicà com ho corregia ella sempre a classe d'italià als seus alumnes de Sardenya, perquè en les varietats italianes meridionals el fenomen està molt estès; i finalment (iii) un altre parlant alguerès, professor d'italià i de llatí, que des de l'inici va fer molta reflexió metalingüística sobre la diferència entre CD (sense *a*) i CI (amb *a*). Aquest darrer parlant és l'únic que va ser descartat també de la tasca d'emissió de judicis d'acceptabilitat.

Fig. 1 Exemple de diapositiva en la tasca de producció

Cal aclarir que els mots emprats en les diapositives sempre s'adaptaven al dialecte dels informants. És a dir, la diapositiva de sobre era mostrada a un parlant de català central, però a un informant valencià se li'n mostrava una amb el mot *obrers* i en el cas d'un parlant mallorquí el mot que hi apareixia era *picapedrer*s, per exemple.

Totes les oracions començaven amb un adjunt de temps (*Aquest matí*) per assegurar que el temps verbal triat era sempre el pretèrit perfet (*ha vist, ha saludat,* etc.). La raó d'aquesta tria era evitar els temps verbals acabats en vocal (com *saluda*, *va veure*) o en consonant emmudida en diversos dialectes (com *va saludar*), atès que en aquests casos podria no percebre's prou clarament la presència de la preposició *a*, per simplificació fonètica. Per la mateixa raó fonètica s'han descartat els complements directes encapçalats per *el*, com ara *el Joan* / *el nen* (en diversos dialectes, *He vist el/al Joan* o *He vist el/al nen* sonen igual; en canvi, amb un complement encapçalat per l'article femení, *la*, no hi ha confusió possible entre la presència i absència de preposició: *He vist la / a la Joana* o *He vist la / a la nena*).

La segona tasca que duien a terme els parlants consistia en l'emissió de judicis de gramaticalitat de diverses oracions amb acusatiu preposicional que sentien (no les veien). Hi havia més d'una vintena d'oracions, algunes de les quals són reproduïdes a continuació, en la versió que es presentava als parlants de català central:

(8) a. Aquest matí he trobat *a la Laura* pel carrer.
b. Han detingut *a un home* que havia clavat cinc ganivetades a un altre.
c. No va poder convèncer d'estudiar literatura medieval *a les seves filles*.
d. Han convidat a passar un cap de setmana en un hotel de muntanya *a la teva germana*.
e. He vist *a Puigdemont* a la tele; semblava content.

f. Quan han arribat, els policies han trobat *a una persona amb una pistola a la mà*.
g. Han empresonat *a la presidenta del Parlament.*
h. No va poder convèncer *a la seva filla* perquè estudiés Medicina.
i. Han contractat *a una secretària nova que parla 5 idiomes*!
j. Es veu que aquests cursos són per formar *a mestres* en gramàtica i llengua de signes.
k. En aquesta recepta, l'ou pot substituir *a la llet.*
l. He sentit *a la Rahola* per la tele: no calla mai!
m. Aquest morfema pot modificar *a un adjectiu*.
n. Avui el director del centre ha expulsat *a un alumne*.
o. El que és important és protegir *a les dones*.
p. En aquest còctel el rom pot substituir *a la ginebra*.
q. Un adjectiu acompanya *a un substantiu*.

Com en la tasca anterior, es va fer una adaptació de les frases a la morfologia i al lèxic de cada dialecte. Les frases reproduïdes més amunt, per exemple, corresponen a les que es llegien als parlants de català central. Totes les adaptacions dialectals es van fer amb la supervisió d'un lingüista parlant nadiu del dialecte o subdialecte afectat. A més, com que en aquesta tasca ens encarregàvem de llegir les frases, també vam fer-ne una adaptació fonètica, és a dir, llegíem cada oració imitant els diferents accents dialectals. El nostre objectiu principal era aconseguir que els informants centressin la seva avaluació exclusivament en la bona o mala formació de les frases, segons la seva intuïció lingüística.

Així mateix, tal com és habitual en aquesta mena d'estudis, en ambdues tasques no solament s'hi inclogueren les construccions i variables lingüístiques que ens interessava estudiar, sinó també un seguit d'ítems de control i de farcit (en anglès, *fillers*), per garantir la validesa dels resultats i detectar caigudes d'atenció en les respostes dels informants. Per exemple, en la tasca de producció els parlants no havien de formar únicament oracions com *El Joan ha vist (a) la Maria*, sinó també oracions que no tenien res a veure amb el nostre objecte d'anàlisi, com *L'home ha anat al teatre* o *L'avió ha volat a països diferents*, per tal que poguéssim controlar que havien comprès la tasca i la realitzaven amb atenció i de manera coherent. Semblantment, la tasca d'emissió de judicis incloïa oracions indubtablement agramaticals en català, com ara *Per fi he trobat a la llibreta que buscava.* Aquests elements ens han permès controlar que la tasca era duta a terme satisfactòriament per part dels parlants, sense que fossin afectats pel caràcter repetitiu o acumulatiu del que se'ls demanava. A més, el fet que fos una tasca breu i monitoritzada de prop per la investigadora, present en tot moment, ha evitat el risc de perdre participants a mitja tasca a causa de l'avorriment, que és un risc ben real en estudis en què els parlants duen a terme les tasques tots sols, per exemple per

internet. En definitiva, malgrat que el format d'entrevistes individuals ha requerit moltes hores de treball de camp, ha resultat en un guany de dades màxim.

5.3 resultats i discussió

Els resultats obtinguts en aquest estudi mostren de manera diàfana que l'MDO amb noms propis i sintagmes nominals està molt present en tots els dialectes del català, llevat del rossellonès. El conjunt de dades, que s'analitzen de manera detallada i extensa en Pineda (en preparació), ens permeten extreure conclusions molt interessants sobre la configuració i l'avenç d'un fenomen com l'MDO en diverses situacions de contacte lingüístic, atès que el català ha estat i està en contacte amb una gran varietat de llengües: espanyol, aragonès, francès, occità, italià, sard…

Són molt interessants els contrastos que observem segons el dialecte. En termes generals, el valencià té una extensió de l'acusatiu preposicional pràcticament idèntica a la del castellà, seguit ben de prop pel tortosí i, amb una mica menys d'intensitat, pel català central i la resta del nord-occidental; en català balear (mallorquí, menorquí i eivissenc) hi trobem també força casos del fenomen, sobretot amb noms propis i definits humans; l'alguerès, dialecte en contacte amb el sard, l'italià regional i l'italià estàndard, presenta sistemàticament l'acusatiu preposicional amb els noms propis de persona; finalment, en rossellonès, en contacte amb el francès (i l'occità), no hi ha ni rastre del fenomen (els parlants no el produeixen) i és l'únic dialecte en què els informants jutgen sistemàticament l'acusatiu preposicional com a inacceptable. Vegem-ho amb alguns exemples.

5.3.1 Producció d'oracions

En la tasca de producció, l'ús de la preposició *a* davant d'un nom propi és l'única opció en valencià, alguerès i tortosí (recordem que aquestes varietats no empren l'article personal). També és l'opció majoritària en la resta del català nord-occidental i en català central. En balear hi ha una distribució equilibrada entre parlants que produeixen *a na Maria* i parlants que produeixen *na Maria*. En rossellonès, ni un sol parlant produeix l'oració amb preposició:

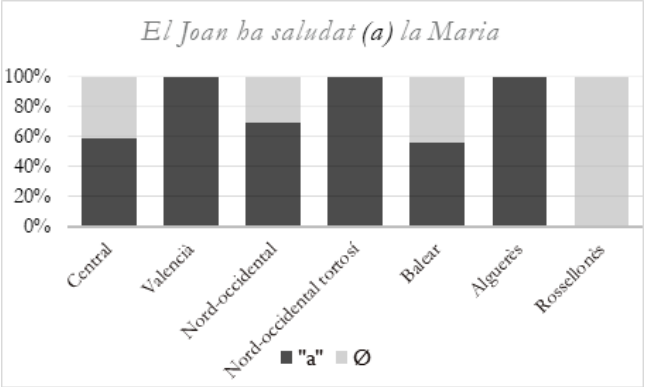

Gràfic 5. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *saludar* + nom propi

És interessant constatar que, segons el verb, el percentatge d'ús de la preposició varia en el cas dels dialectes on sembla que el fenomen és *opcional*. Fixem-nos que tant en central com en balear l'ús de la preposició amb el complement directe de *veure* és significativament menor que amb *saludar*:

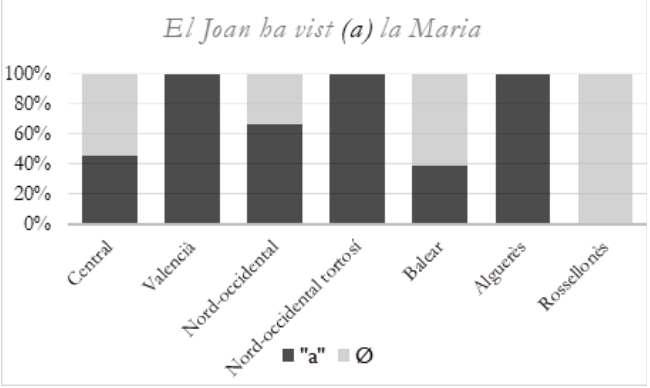

Gràfic 6. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *veure* + nom propi

Així doncs, des del punt de vista de l'estat de gramaticalització del fenomen, observem que, juntament amb l'animacitat i la definitud, el tipus de verb lèxic és també un factor determinant en català, ja que, per exemple, són nombrosos els parlants que produeixen *He vist la Maria*, però en canvi *He saludat a la Maria*.

En general, però, el que s'observa és que l'extensió i la freqüència del fenomen estan regulades, com en totes les llengües del món, per les escales d'animacitat i defi-

nitud que exposàvem a (1)-(2). És a dir, els elements situats al capdamunt d'aquestes jerarquies (pronoms personals, noms propis de persona, SN definits humans) tenen més probabilitats d'aparèixer amb la marca que no pas els que se situen al capdavall (SN indefinits humans, o altres tipus de CD amb referents no humans). Compareu, per exemple, com en la tasca de producció els parlants de català en general recorren a l'MDO més sovint amb SN definits com *l'alumna* (gràfic 7) o *la consellera* (gràfic 8) que no pas amb SN indefinits com *un ciclista* (gràfic 9) o *un alumne que no havia estudiat* (gràfic 10) —en aquest darrer cas, es tracta d'un indefinit de tipus específic.

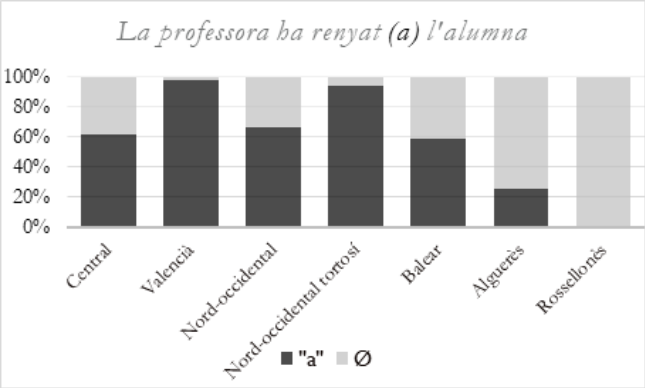

Gràfic 7. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *renyar* (i variants dialectals) + SN definit

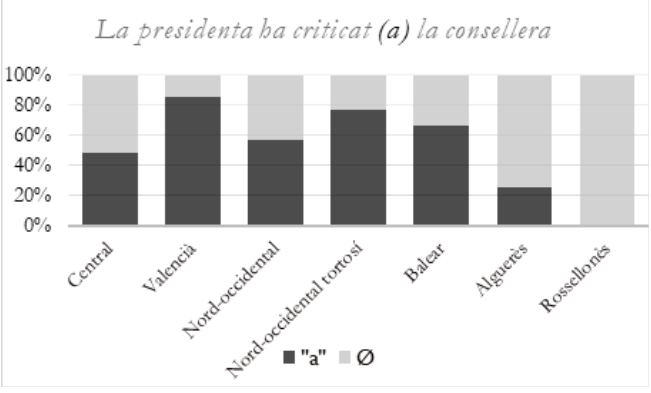

Gràfic 8. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *criticar* + SN definit

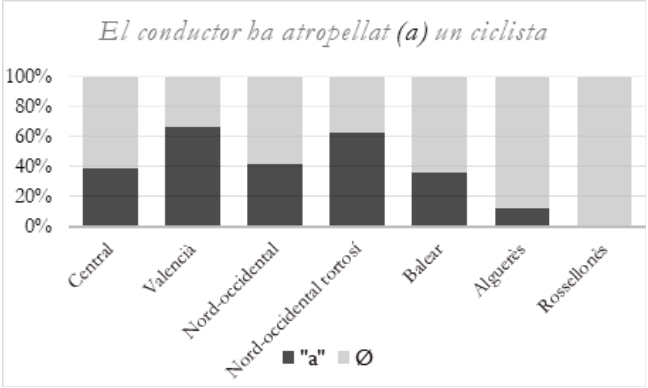

Gràfic 9. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *atropellar* + SN indefinit

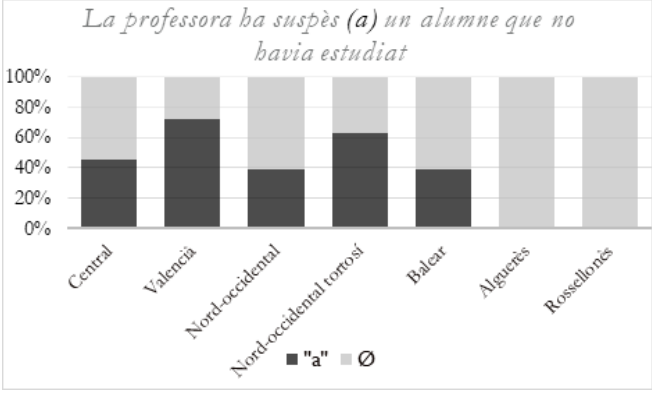

Gràfic 10. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *suspendre* + SN indefinit específic

També voldríem destacar alguns casos que *a priori* semblen sorprenents perquè desentonen respecte de les tendències que esperaríem segons les escales d'animacitat i definitud. Així, diversos parlants que prescindien de la preposició amb determinades oracions amb noms propis i amb SN definits, en canvi l'hi posaven sistemàticament en aquest exemple, amb un SN indefinit (introduït per un numeral):

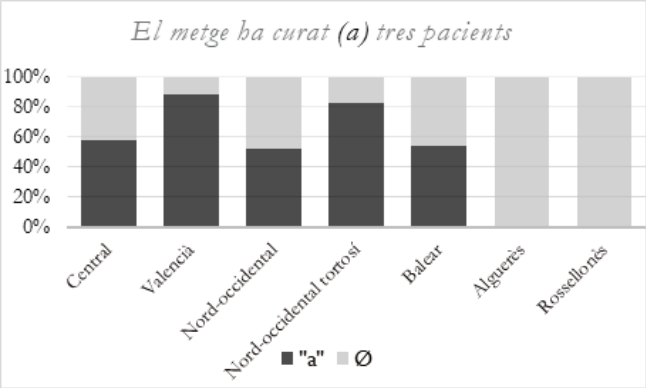

Gràfic 11. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *curar* + indefinit (numeral)

Un altre cas interessant és el dels SN escarits, que en principi se situen al capdavall de l'escala de definitud. Hem constatat, però, que una gran part dels catalanoparlants de tots els dialectes els introdueixen amb acusatiu preposicional —segurament, el tipus de verb i la interpretació que el parlant fa de la frase hi influeixen:

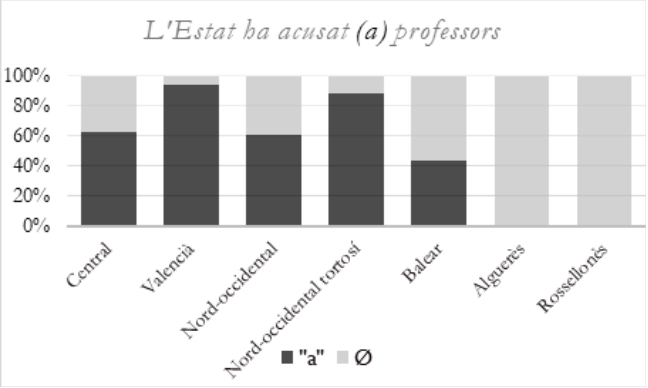

Gràfic 12. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *acusar* + SN escarit

Encara són més elevats els percentatges d'aquest altre exemple (gràfic 13). El tipus de verb, així com el fet que el complement, a pesar de ser escarit, és molt més determinat, segurament expliquen el contrast. De fet, hi havia força parlants de dialectes com el central o el balear per als quals aquest era un dels pocs casos en què produïen una oració amb acusatiu preposicional. Quant a les dades del rossellonès,

cal advertir que el que s'observa és, simplement, la influència del verb equivalent en francès, que és intransitiu: *bénéficier à quelqu'un*.

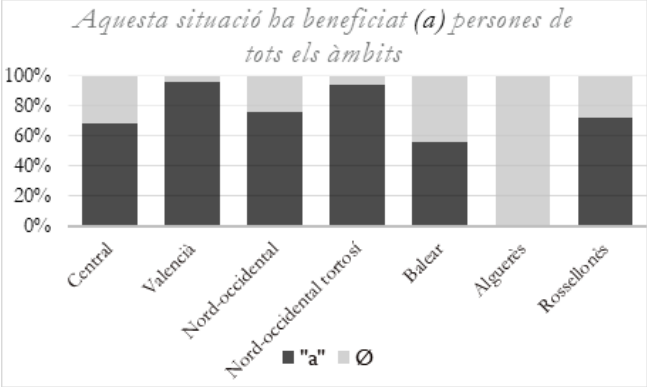

Gràfic 13. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *beneficiar* + SN escarit amb complement del nom

Finalment, esmentem solament un parell d'exemples de l'àmbit dels CD no referits a humans. En un cas tenim un nom de lloc (que variava entre Catalunya, Mallorca, etc. segons l'origen de l'informant) i en l'altre tenim el cas dels partits polítics (que poden entendre's, certament, com una entitat o com un col·lectiu de persones). Els resultats són ben interessants i, de nou, el tipus lèxic de verb i la interpretació que fan els parlants del sentit de l'oració (amb possibles metonímies d'aquests termes en principi inanimats) de ben segur que hi juguen un paper:

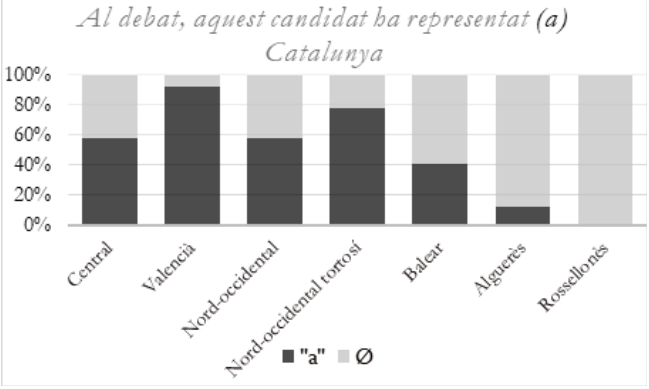

Gràfic 14. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *representar* + topònim

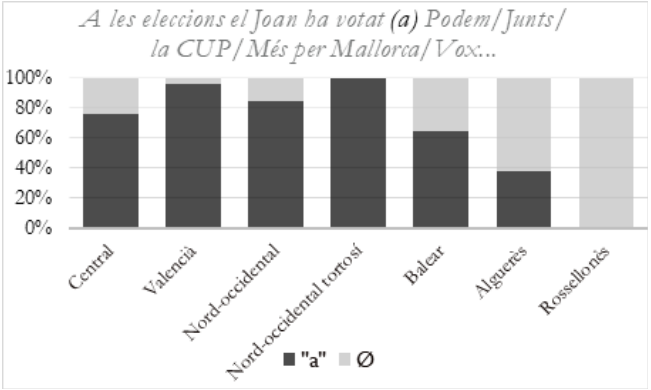

Gràfic 15. Resultats de producció segons el dialecte per al verb *votar* + nom propi inanimat[7]

Fins ara hem vist alguns dels resultats de la tasca de producció que feien els parlants en l'entrevista. És a dir, els percentatges que mostrem quantifiquen quants parlants de català opten per produir una oració amb MDO i quants opten per produir-la sense, de manera natural. La presentació i els comentaris detallats d'aquests i la resta de resultats de la tasca de producció es poden consultar en Pineda (en preparació).

5.3.2 Emissió de judicis d'acceptabilitat

Abans d'acabar, creiem interessant exposar també, molt breument, alguns resultats de l'altre tipus de tasca que feien els informants entrevistats: emetre judicis d'acceptabilitat. Els parlants sentien un seguit d'oracions (8) (adaptades convenientment al seu dialecte) i havien de dir si les trobaven acceptables, inacceptables o dubtoses. En línies generals, la gran majoria dels parlants trobaven acceptables la gran majoria de les oracions proposades. El consens és gairebé total en les oracions amb un nom propi (gràfic 16) i amb un SN definit humà (gràfic 17), i sorprèn també l'àmplia acceptabilitat de què gaudeixen les oracions amb SN indefinits humans (també quan no són explícitament específics, com en el cas del gràfic 18) o, fins i tot, amb SN inanimats (gràfic 19).

7. Per assegurar que l'estructura morfològica o les possibles connotacions d'un sol nom de partit no determinaven els resultats, hem optat per preguntar diversos noms de partit (tenint en compte el context geogràfic de cada informant). S'han catalogat com a casos d'absència de la preposició els dels parlants que no en feien ús *amb cap partit*.

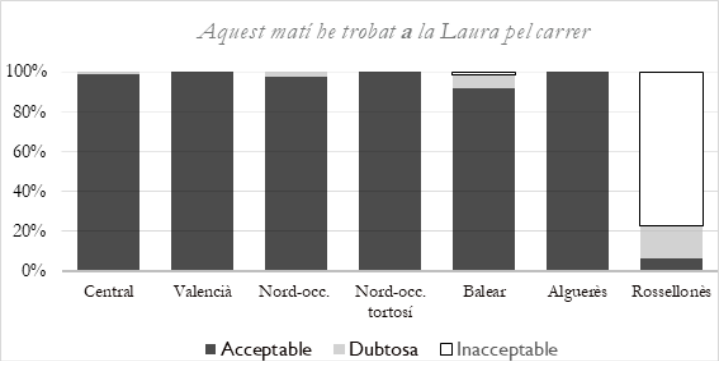

Gràfic 16. Resultats d'acceptabilitat segons el dialecte per a una oració amb nom propi amb MDO

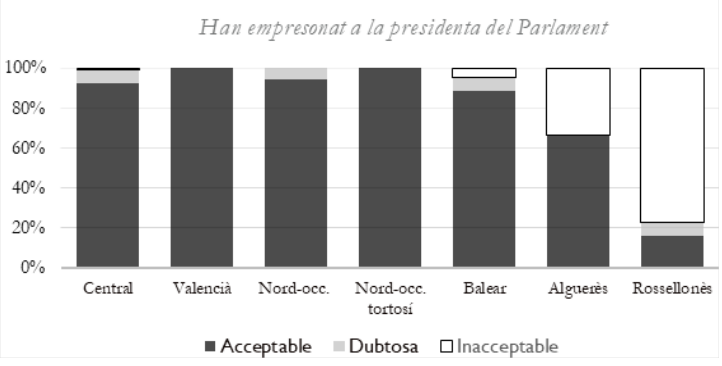

Gràfic 17. Resultats d'acceptabilitat segons el dialecte per a una oració amb SN definit amb MDO

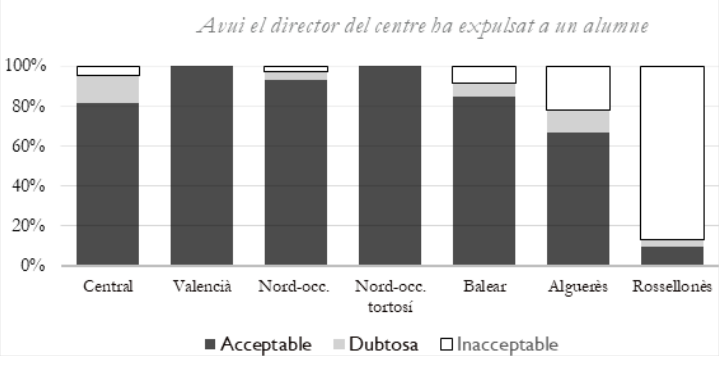

Gràfic 18. Resultats d'acceptabilitat segons el dialecte per a una oració amb SN indefinit (no explícitament específic) amb MDO

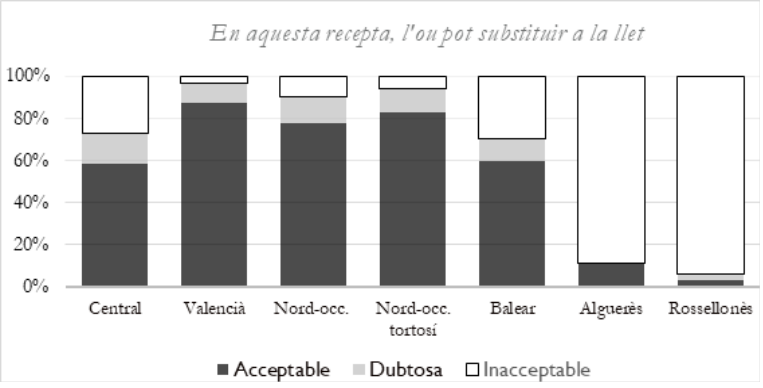

Gràfic 19. Resultats d'acceptabilitat segons el dialecte per a una oració amb SN inanimat amb MDO

6. CONCLUSIÓ

En aquest treball hem proposat una panoràmica de l'acusatiu preposicional en català, amb l'objectiu d'aportar llum al debat sobre si es tracta purament d'una influència externa o bé si es pot considerar una evolució interna de la llengua. Les dades d'un estudi de corpus exhaustiu del català antic ens han permès constatar que aquest fenomen ja existia en la llengua medieval, i apareixia tant amb pronoms personals com amb noms propis i SN, en diferents graus. En aquest sentit, doncs, l'acusatiu preposicional és, almenys parcialment, un fenomen genuí en català —igual com existeix en moltíssimes altres varietats i llengües romàniques. Ara bé, les dades diacròniques indiquen també diàfanament que a partir del segle XVI, quan la influència de l'espanyol esdevé una realitat cada cop més severa, el percentatge d'ús de la preposició davant de CD augmenta exponencialment. Per complementar aquest eix diacrònic, hem presentat també un segon estudi de corpus, centrat en el català dels segles XIX i XX, que ens ha permès veure com l'MDO passa de ser freqüentíssim a ser testimonial en els textos escrits, quan comparem els que es publicaren abans i després del 1918, any de la publicació de la primera gramàtica normativa.

Més enllà de l'èxit de la norma fabriana en l'àmbit escrit formal, la comunitat catalanòfona no sembla que es desprengués d'aquest recurs morfosintàctic. Ho hem confirmat en centrar-nos en l'eix sincrònic del fenomen. Concretament, hem presentat un estudi lingüístic a gran escala sobre l'abast de l'MDO en el conjunt dels dialectes catalans, basat en entrevistes individuals amb vora 400 parlants, i consistent en una

tasca de producció d'oracions i una d'emissió de judicis de gramaticalitat. Les dades evidencien que tots els dialectes, llevat del rossellonès, fan ús de l'acusatiu preposicional, amb el valencià i el tortosí al capdavant, seguits de prop pel nord-occidental i el central, i més de lluny pel balear —en el cas de l'alguerès, el fenomen és sistemàtic amb els noms propis, i molt més escàs amb la resta de categories.

Confiem que aquest treball hagi pogut aportar eines d'anàlisi i elements de reflexió en relació amb una qüestió certament controvertida de la normativa sintàctica del català.

Anna Pineda
Universitat de Barcelona
anna.pineda@ub.edu
ORCID 0000-0002-2810-9302

AGRAÏMENTS

Aquest treball ha estat possible gràcies al finançament d'una *Humboldt Fellowship for Senior Researchers* atorgada per la Fundació Alexander von Humboldt (Alemanya) i d'un ajut María Zambrano per a l'atracció del talent internacional, atorgat pel Ministeri d'Universitats (Govern d'Espanya), i s'ha beneficiat també del projecte de recerca FFI2014-56968-C4-1-P (IJCI-2016-30474, Ministeri d'Economia i Competitivitat, Govern d'Espanya).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Adell, M. V. (1994) «Problemàtica de l'acusatiu preposicional en català: notes al voltant de Roís de Corella», dins *Miscel·lània Germà Colón*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 1, p. 93-109.

Aissen, J. L. (2003) «Differential object marking: iconicity vs. economy», *Natural Language and Linguistic Theory*, 21, p. 435-483.

Alcover, A. M. (1903) *Questions de llengua y literatura catalana*, Barcelona, Amengual y Muntaner.

Bossong, G. (1991) «Differential object marking in Romance and beyond», dins D. Wanner & D. A. Kibbee (ed.), *New Analyses in Romance Linguistics*, Amsterdam, John Benjamins, p. 143-170.

Bossong, G. (1998) «Le marquage différentiel de l'objet dans les langues d'Europe», dins J. Feuillet (ed.), *Actance et Valence dans les langues d'Europe*, Berlín, Mouton de Gruyter, p. 193-258.

Cabanes, V. (1994) «Anàlisi de la construcció d'objecte directe de persona en català (segles xiii-xvi): estudi del sintagma *article + substantiu*», *Miscel·lània*, 94, p. 77-136.

Cabanes, V. (1995) «Anàlisi de la construcció d'objecte directe de persona en català (segles xiii-xvi): estudi del nom propi», *A Sol Post*, 3, p. 47-89.

Company, C. (2002) «Grammaticalization and category weakness», dins I. Wischer & G. Diewald (ed.), *New Reflections on Grammaticalization*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, p. 201-215.

Croft, William (1988) «Agreement vs. Case Marking and Direct Objects», dins M. Barlow, & Charles A. Ferguson (ed.), *Agreement in Natural Language: Approaches, Theories, Descriptions*, Stanford, CSLI, p. 159-179.

Dixon, R. M. W. (1979) «Ergativity», *Language*, 55(1), p. 59-138.

Escandell-Vidal, M. Victòria (2007) «Acusatiu preposicional i dislocació amb clític», *Caplletra*, núm. 42, 185-218.

Fabra, P. (1908 [2010]) *Converses filològiques*, reproduït dins J. Mir & J. Solà (dir.) *Pompeu Fabra, Obres completes,* vol. 7: *Converses filològiques*, Barcelona / València / Palma, Institut d'Estudis Catalans / Enciclopèdia Catalana / Proa / 3i4 Edicions / Moll.

Fabra, P. (1912 [2005]) *Gramática de la lengua catalana catalana*, reproduït dins J. Mir & J. Solà (dir.), *Pompeu Fabra, Obres completes,* vol. 1: *Gramàtiques de 1891, 1898, 1912*, Barcelona / València / Palma, Institut d'Estudis Catalans / Enciclopèdia Catalana / Proa / 3i4 Edicions / Moll.

Fabra, P. (1918 [1933]) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

GIEC (2016) = Institut d'Estudis Catalans (2016) *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

Iemmolo, G. (2010) «Topicality and differential object marking: evidence from Romance and beyond», *Studies in Language*, 34, vol. 2, p. 239-272.

Keenan, E. L. & B. Comrie (1977) «Noun Phrase Accessibility and Universal Grammar», *Linguistic Inquiry*, 8(1), p. 63-99.

Laca, B. (2006) «El objeto directo. La marcación preposicional», dins C. Company (dir.), *Sintaxis histórica del español. Primera parte: La frase verbal*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica / Universidad Nacional Autónoma de México, vol. 1, p. 423-475.

Leonetti, M. (2008) «Specificity in clitic doubling and in differential object marking», *Probus*, 20, p. 33-66.

López, L. (2012) *Indefinite objects: scrambling, choice functions and differential marking*, Cambridge (Massachusetts) / London (England), MIT Press.

Meier, H. (1947) «O problema do acusativo preposicional no catalão», *Boletím de Filología*, 8, p. 237-260.

Meier, H. (1948) «Sobre as origens do acusativo preposicional nas línguas românicas», dins H. Meier (ed.), *Ensaios de Filologia Românica*, Lisboa, Edição da 'Revista de Portugal', p. 115-164

Pensado, C. (1995) «El complemento directo preposicional: estado de la cuestión y bibliografía comentada», dins C. Pensado (ed.), *El complemento directo preposicional*, Madrid, Visor Libros, p. 11-59.

Perera i Parramon, J. (1986) «Contribució a l'estudi de les preposicions en el *Tirant lo Blanch* (primera part)», *Llengua & Literatura*, núm. 1, p. 51-109.

Pineda, A. (2018) «Acostament al marcatge diferencial d'objecte als inicis del català modern», *eHumanista/IVITRA*, 14 (número especial *Gramàtica del Català Modern (1601-1833)*), p. 570-596.

Pineda, A. (2019) «Aspectes de la transitivitat en el català modern», *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 66, p. 207-236.

Pineda, A. (2021a) «El marcatge diferencial d'objecte en català (i Fabra)», dins M. À. Pradilla (ed.), *De llengua i societat: De la proposta fabriana a la reforma normativa de l'IEC*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, p. 211-222.

Pineda, A. (2021b) «The development of DOM in the diachrony of Catalan: (dis) similarities with respect to Spanish», dins J. Kabatek, P. Obrist & A. Wall (ed.), *Differential Object Marking in Romance - The third wave*, Berlín, De Gruyter, p. 243-277.

Pineda, A. (en preparació) *Differential Object Marking in Catalan.*

Pineda, A. (en premsa) «El complement directe», dins J. Martines, M. Pérez Saldanya & G. Rigau (ed.), *Gramàtica del català antic*, Barcelona, Empúries.

Rohlfs, G. (1971) «Autour de l'accusatif prépositionnel dans les langues romanes», *Revue de Linguistique Romaine*, 35, p. 312-327.

Rohlfs, G. (1973) «Panorama de l'accusatif prépositionnel en Italie», *Studii și Cercetari Lingvistice*, 24, p. 617-621.

Salvador, V. & M. Pérez Saldanya (1993) «Transitivité et interférence linguistique: la construction *A*+complément d'objet direct en espagnol et en catalan», *Contrastes. Revue de linguistique contrastive*, p. 39-67.

Sancho Cremades, Pelegrí (2002) «La preposició i el sintagma preposicional», dins J. Solà, M.-R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (ed.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 2, p. 1749-1768.

Silverstein, Michael (1976) «Hierarchy of features and Ergativity», dins R. W. M. Dixon (ed.), *Grammatical Categories in Australian Languages*, Camberra, Australian Institute of Aboriginal Studies, p. 112-171.

Solà, J. (1994) *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona, Empúries.

Torrego, E. (1998) *The dependencies of objects*, Cambridge (Massachusetts), MIT Press.

von Heusinger, K. & G. Kaiser (2005): «Affectedness and Differential Object Marking in Spanish», *Morphology*, 21, p. 593-617.